

VALO-Moedertaal Jaarverslag 1990

De VALO-Moedertaal – voluit: de veldadviescommissie voor de leerplanontwikkeling moedertaal – heeft tot taak de Bestuursraad van het Instituut voor Leerplanontwikkeling SLO te adviseren. Zij is verantwoordelijk voor veldgebonden, vakinhoudelijke en onafhankelijke advisering over produkten die worden ontwikkeld voor het vak- en vormingsgebied moedertaal. Verder adviseert zij over stukken die de SLO voor haar besturing behoeft.

De Resonansgroep van de VALO-M

De VALO-M bestaat uit een kern van tien mensen, de Resonansgroep geheten, die voortkomen uit de drie vakinhoudelijke verenigingen: Sectiebestuur Nederlands van de Vereniging voor Leraren in Levende Talen, de Vereniging voor het Onderwijs in het Nederlands, de Vereniging voor de Didactiek van het Nederlands.

In het verslagjaar heeft de Resonansgroep van de VALO-M elf keer vergaderd. Twee vergaderingen waren ingelast om de bij herhaling te volle agenda's te kunnen behandelen.

De VALO-M bestond uit:

- Jan Sturm (voorzitter; vanuit SBN/LT, VON, VDN)
- Pauline Bulthuis, Addie Gerritsen, Mariet Koolen, en Gerrit Reitsma (vanuit de VON)
- Wilma Groeneweg, Rudi Liebrand, Tom Weijers, en Joke Wooldrik (vanuit SBN/LT)
- Bernard Schut (vanuit de VDN).

(Voorbereiden van) adviezen

De leden van de Resonansgroep hebben de meeste tijd en energie besteed aan het voorbereiden van de vakinhoudelijke adviezen die het Instituut voor Leerplanontwikkeling SLO gevraagd heeft. Die hadden betrekking op de leerplanafdelingen basisonderwijs, speciaal onderwijs en opleidingen, voortgezet onder-

wijs eerste fase en voortgezet onderwijs tweede fase.

Eveneens heeft de VALO-M gereageerd op de verzoeken om advies over beleidsdocumenten van de SLO. Verder is er opnieuw – op uitnodiging – commentaar geleverd op de stukken die de Commissie Vernieuwing Eindexamens Nederlandse taal en letterkunde HAVO/vwo heeft geschreven.

Hieronder worden de uitgebrachte adviezen aangeduid en besproken op hoofdpunten.

Naast het voorbereiden en uitbrengen van gevraagde adviezen is tijd besteed aan het vergaren van gegevens over onderwerpen waarvan het denkbaar is dat de SLO daarover op de afzienbare termijn advies zal vragen. Te denken valt aan: Nederlands in de tweede fase van het voortgezet onderwijs, zowel voor het algemeen voortgezet onderwijs, als voor het middelbaar beroepsonderwijs.

Zo is verder een bescheiden interviewonderzoek gestart onder enkele secties Nederlands. Daarvan wordt verwacht dat het verschillende perspectieven van docenten op het vak Nederlands aan het licht zal brengen. Voor de advisering is het van belang te weten welke legitimeringen de docenten voor hun opvattingen formuleren.

Nederlands in de vele vormen van het MBO was tot voor kort voor de VALO-M een vrijwel onontgonnen terrein. Aan de hand van een aantal leerplandocumenten is de VALO-M dit jaar een discussie gestart over de manieren waarop het vak vorm krijgt in enkele varianten van het MBO, en over de problemen die zich daarbij zoal voordoen. Deze discussie zal worden gevoerd aan de hand van een beschrijving van de uitwerking van een vernieuwd schoolwerkplan Nederlands op een MBO-school. De ervaringen die in het MBO inmiddels met modulering zijn opgedaan lijken bruikbaar voor de advisering over leerplanontwikkeling in het algemeen voortgezet onderwijs.

De VALO-M gaf eveneens uitvoering aan een onderzoekje op een zogenaamde 'witte' school dat erop gericht was gefundeerde informatie te krijgen over de manieren waarop die school intercultureel onderwijs geeft. De aandacht was zowel gericht op de beschrijving van intercul-

tureel onderwijs in het schoolwerkplan, als op de concretisering in de klas.

Ad hoc subcommissies van de VALO-M

De ad hoc subcommissie Nederlands VO-II was een van de drie commissies die het werk van de VALO-M in 1990 ondersteunde. Ze is in september van start gegaan, en zal voor de VALO-M voorwerk verrichten in de vorm van reflectie op praktijkervaringen van leraren in de ad hoc subcommissie en onderzoek van een beperkt aantal documenten over Nederlands in combinatie met thema's als modulering en informatietechnologie.

De ad hoc subcommissie Moedertaalonderwijs en basisvorming rondde haar taak af met de nota 'Moedertaalonderwijs in de eerste fase van het VO'. De VALO-M toonde zich ingenomen met die nota, maar besloot toch met publikatie te wachten tot na de parlementaire behandeling van het voorstel voor basisvorming. Tot tevredenheid van de VALO-M verklaarde de ad hoc subcommissie zich bereid de nota daarna zo nodig bij te stellen.

De ad hoc subcommissie Taal in het kader van intercultureel onderwijs hield zich bezig met twee hoofdtaken. Enerzijds deed ze voorwerk – samen met de International Association for Intercultural Education – voor de internationale conferentie Multilingual Initiative, die van 26 februari t/m 1 maart gehouden is in Oostkapelle, Zeeland. De conferentie heeft geleid tot het opstellen van een activiteitenplanning Multilingual Initiative 1990-1993. Anderzijds formuleerde ze een reeks criteria voor het toetsen van plannen voor en produkten van leerplanontwikkeling met betrekking tot interculturaliteit.

Samenwerking

Adviesvoorbereidende activiteiten ontplooidde de VALO-M opnieuw in samenwerking met andere groepen die zich bezighouden met onderzoek naar en reflectie op leerplanontwikkeling voor moedertaalonderwijs. Met het IMEN (International Mother Tongue Education Network) werd de discussie gecontinueerd over cultureel bepaalde definities van moedertaalonderwijs.

Aan de advisering aan de SLO leverde deze internationale oriëntatie wederom een bijdrage in de vorm van discussiepunten. Er is met het IMEN een publikatiereeks gestart: 'Occasional Papers in Mother Tongue Education'.

Met 'Het Schoolvak Nederlands' is samengewerkt met het oog op het publiceren van de bijdragen die geleverd zijn aan de conferentie 'Het schoolvak Nederlands' die in België gehouden is.

Overleg met de vereniging IT & Taal heeft geleid tot de afspraak dat de VALO-M een beroep kan doen op de kennis die binnen IT & Taal beschikbaar is ten behoeve van de advisering over specifieke leerplanontwikkelingsdocumenten waarin informatietechnologie een rol speelt.

De veldadviesstructuur

Behalve met zaken die direct de advisering/adviesvoorbereiding betreffen, hield de VALO-M zich bezig met regelingen rondom de adviesstructuur, zoals de verschillende concepten voor het reglement adviesstructuur.

De VALO-M heeft in de discussies over de herformulering van de taak van de adviesstructuur het belang onderstreept van de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke veldadviesorganen voor vakinhoudelijke, onafhankelijke en veldgebonden advisering.

Last but not least was de VALO-M zelf onderwerp van bespreking. De huidige voorzitter vond al weer een tijd geleden dat er maar eens iemand anders de VALO-M zou moeten voorzitten. Omdat er binnen de Resonansgroep geen enkel lid de vacant komende post wilde bezetten, is in 1990 een publieke oproep geplaatst voor geïnteresseerden in het voorzitterschap.

De hoeveelheid werk – de grote hoeveelheid stukken over een breed scala van onderwerpen, de korte tijd die meestal tussen een adviesaanvraag en het formuleren van een advies ligt – en de organisatie van het VALO-werk hebben twee keer op de agenda voor de Resonansgroep gestaan. Gegeven de (hernieuwde) keuze adviesaanvragen in principe te honoreren, leek de hoeveelheid werk amper te reduceren. Voor verbetering van de organisatie zijn geen ingrijpende voorstellen bedacht.

Uitgebrachte adviezen en commentaren

Advies over het concept-projectplan 'Tweestromenschool (6 februari). Er is vooral geadviseerd de doelstellingen in het plan realistischer te verbinden met de voorgenomen produkten, en de samenhang te verduidelijken tussen Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur, Nederlands als eerste en als tweede taal.

Advies over het 'Voorstel voor het project Informatica en Nederlands VO-II' (14 februari). De VALO-M heeft in het advies vooral gevraagd om een betere argumentatie voor de plannen en een legitimering voor de koppeling tussen veld- en overheidsaanvraag.

Advies over de nota 'Courseware-ontwikkeling vanuit het perspectief van leerplanontwikkeling in de periode 1991-1993' (april). Geconstateerd is dat de nota de eigen doelstellingen niet bereikt: het bieden van een referentiekader voor toekomstige projecten (omdat een analyse van de taak van de SLO bij een dergelijk samenwerkingsproject ontbreekt), en het formuleren van een visie op courseware-ontwikkeling (omdat er geen verband gelegd wordt met onderwijsleerplan en schoolwerkplan).

Advies over het 'Projectplan Print Taalomgeving Schrijven' (21 mei). In het advies is ingegaan op de spanning die bestaat tussen het hoofddoel van het project: het invoeren van de computer in het taalonderwijs, en het ontwikkelen van de vakinhoud schrijven.

'Over de grenzen tussen een onderwijsprogramma en een eindexamenprogramma' (21 mei). In deze tekst heeft de VALO-M benadrukt dat ze een vernieuwing van examenprogramma's die, zoals in het geval van de opdracht van de CVEN, moet leiden tot een opgelegde vernieuwing van de onderwijsprogramma's onwenselijk vindt. Sturing van het onderwijs dient in plaats daarvan te gebeuren door middel van onderwijsontwikkeling: leerplanontwikkeling in samenhang met (bij)scholing en materiaal- en toetsontwikkeling. De eigenlijke functies van eindexamens: evaluatie en selectie, dienen in een evenwichtige verhouding in eindexamenprogramma's aanwezig te zijn. Wenselijk acht de VALO-M een vaag eindexamenprogramma en een uitvoerig beschreven onderwijsprogramma.

Advies over de concept-publikatie 'Een leerplan voor onderwijs in eigen taal en cultuur in het basisonderwijs. Algemeen deel' (22 mei). Er is

op gewezen dat de hoofdfunctie van OETC zou moeten zijn het overbruggen van de kloof tussen schooltaal en thuistaal, met het oog op het bevorderen van de schoolcarrière van de leerlingen: het behalen van een diploma op een niveau dat overeenstemt met hun capaciteiten. In de concept-publikatie lag het accent op het stimuleren van de identiteitsontwikkeling.

Advies over het 'Meerjarenplan en het bijbehorende jaarprogramma en de begroting 1991' (augustus). De tendens dat de SLO veel aanvragers lijkt te willen bedienen, met als gevolg een verzameling vrij kleine projecten, is in het advies ter discussie gesteld. Geadviseerd is prioriteit te geven aan aanvragen door het veld boven koppeling met overheidsaanvragen. Dit om te vermijden dat veldaanvragers de eerste uitwerking van hun vraag in een projectplan al niet of nauwelijks meer herkennen als hun plan voor leerplanontwikkeling.

Advies over het 'Activiteitenplan 1990-1993 Nederlands als tweede taal' (16 oktober). Aan het advies het plan uit te voeren is onder andere de suggestie verbonden de mogelijkheden voor inbreng van de leerlingen in de interactie te vergroten, en vooral ook te zoeken naar mogelijkheden om de beginsituatie van leerlingen vast te stellen en vervolgens daarbij aan te sluiten.

Advies over het concept 'Leerplanvoorstel Nederlands in het Individueel Beroepsonderwijs' (25 oktober). Het voorstel is een produkt van leerplanontwikkeling in de klaspraktijk; het bevat inspirerende lessuggesties. Wat er ontbreekt is een toetsing van het concept aan criteria voor intercultureel onderwijs.

Commentaar op de voorlopige voorstellen voor vernieuwing van de eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde HAVO/VWO van de CVEN (27 december). Het bouwt voort op eerdere reacties. Er wordt gereflecteerd op: functies van eindexamens, het verband tussen 'vaardigheden' en 'kennis', de aansluiting tussen bestaande praktijken/voorstellen voor vernieuwing, het verband tussen 'de behoeften van de maatschappij' en 'toetsbaarheid', en het eindexamen Nederlands en T2-sprekers.

Advies over de concept 'Kaderbrief 1992 t/m 1995' (31 december). In het korte advies is gewezen op de moeilijke toegankelijkheid van de kaderbrief, en de - in het perspectief van de VALO-M - ten onrechte onbelangrijke plaats die aan de

vakinhoudelijke verenigingen als gesprekspartner van de SLO lijkt te worden toegekend.

Aan het verzoek te adviseren over het projectplan 'Leerlijnen Nederlands in het basisonderwijs 1991-1992' heeft de VALO-M niet binnen de daarvoor vastgestelde termijn van zes weken voldaan. De VON is – als aanvragende vereniging van het project, die haar verzoek om leerplanontwikkeling buitengewoon mager gehonoreerd vond – in discussie getreden met 'de SLO'. In afwachting van een beslissing heeft de VALO-M besloten het uitbrengen van een advies uit te stellen.

Publikaties

In de serie 'Occasional Papers in Mother Tongue Education' verschenen drie nummers:

Delnoy, Resy, & Sjaak Kroon (eds.), *Tisvildeleje papers. A report of the IMEN workshop, Tisvildeleje, Denmark, 26-29 May 1989*.

Rensman, Theo, *Seeds of innovation. Report of a case study in the field of reading texts in Dutch lessons (1982-1988)*.

Malmgren, Lars-Göran, & Piet-Hein van de Ven, Kalle. *A reader's portrait. A speculative analysis with in the IMEN research project Reading Literature in Comprehensive School (age 11-13)*.

Verder afzonderlijk verschenen:

Jones, Crispin, *International Association for Intercultural Education Multilingual Initiative Conference Report*.

Bibliografie Hildo Wesdorp (te publiceren in *Spiegel*).

RESY DELNOY *secretaris*

LEESVOER

Tekstopbouw en stelvaardigheid

De schrijf- of stelvaardigheid blijft een terrein in het onderwijs dat kennelijk het onderzoeken waard is. Er is nu weer een studie op dit vlak verschenen.

De studie, *Tekstopbouw en stelvaardigheid* geheuten, vormt nummer 8 in de reeks 'Forum', die speciaal is bedoeld voor onderzoeksrapporten.

Tanja Janssen en Marianne Overmaat doen in dit svo-rapport verslag van hun onderzoek naar de effecten van twee experimentele methoden voor tekstopbouw. Zij bestudeerden de resultaten van een *procesmethode*, die de processen tijdens het schrijven centraal stelt, en een *modelmethode*, die werkt met het bekijken van voorbeeldteksten. Er werden lessenseries volgens deze twee methoden gemaakt zowel over de opbouw van een *alinea* als over de *globale opbouw* van een tekst. De onderzoekers vergeleken de twee methoden ook met het 'traditionele onderwijs'. De lessenseries werden uitgevoerd bij leerlingen van het vierde leerjaar van het HAVO en vwo van scholen in Amsterdam; het betreft betaalde vrijwilligers.

In acht hoofdstukken zetten Janssen & Overmaat uiteen hoe het onderzoek precies is opgezet, wat zij met de dataverzameling hebben gedaan, welke resultaten zij constateren en welke conclusies er te trekken zijn. In tegenstelling tot wat de onderzoekers verwachtten, blijkt de modelmethode effectiever te zijn dan de procesmethode. De auteurs bespreken ook mogelijke implicaties van hun onderzoek voor de lespraktijk. Zij achten in elk geval directe instructie in tekstopbouw wel een goede zaak.

Met dit onderzoek zeggen Janssen & Overmaat niet alleen een bijdrage te willen leveren aan de ontwikkeling van de theorie over het stelonderwijs, maar ook aan een verrijking van de didactische praktijk van het schrijfonderwijs.

Bij het rapport horen ook nog twee afzonderlijk te verkrijgen bijlagen: een met het leerlin-